

КОНСТРУКТИВНЕ І ДЕСТРУКТИВНЕ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ РЕФОРМІ

Висвітлюються питання оновлення системи кримінального законодавства, яке відбулося після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». Дається комплексна оцінка прийнятих у межах кримінально-правової реформи змін.

Виокремлено низку проблемних аспектів, основним з яких є незавершеність кримінально-правової реформи у цілому, що проявилось у неповному формуванні нормативно-правової бази, у формально-юридичних суперечностях і неточностях.

Ключові слова: кримінально-правова реформа, кримінальне правопорушення, злочин, проступок, санкція.

Basaliuk Natalia. Constructive and destructive in criminal law reform

This article is devoted to the update of the criminal law system, which occurred as result of entry into legal force of Law of Ukraine “About amending of certain legislative acts on simplifying the pre-trial investigation of certain categories of criminal offences” on 01.07.2020. The purpose of writing of this article is to comprehensively access the changes made in the framework of criminal law reform. Understanding the results of the criminal law reform allowed the author to identify a number of problematic aspects, the main of which is its incompleteness as a whole, which manifests itself in the incomplete formation of the regulatory framework, formal and legal contradictions and inaccuracies. All the problems mentioned in this article are not only theoretical, but practical also, as their ignoring will inevitably lead to low efficiency in the executing of laws and difficulties in law enforcement practice.

Key words: criminal law reform, criminal offense, crime, misdemeanor, sanction.

Кримінальне право – не замкнена самодостатня система, а динамічна галузь, де норми час від часу змінюються й оновлюються. Відносна стабільність поєднується із динамізмом, який зрештою призводить до формування багатьох нових інститутів, що відповідають критеріям правової держави й тенденціям

гуманізації. Суттєві результати кримінально-правової реформи втілилися у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [1], який став чинним 1 липня 2020 року. Зміни у Законі стосуються норм матеріального і процесуального кримінального права.

Пізнання результатів реформаторської роботи за новою редакцією КК України викликає необхідність виокремлення і вирішення проблемних питань, адже інтенсивні зміни у багатьох місцях виявилися безсистемними, із частковою конкретизацією або взагалі без неї, вирізняються суперечливістю і непослідовністю. Проведена кримінально-правова реформа вимагає оновлення доктринальних поглядів і обґрунтованих наукових пропозицій, а відтак дана стаття є актуальною як теоретично, так і практично. Метою статті є комплексна оцінка прийнятих у межах кримінально-правової реформи змін, їх ефективності. Поставлена мета досягається

шляхом постановки низки науково-дослідницьких завдань: 1) ознайомитися із новелами сфери кримінально-правового регулювання, визначити їх зміст і функціональні особливості; 2) проаналізувати оновлений категоріальний апарат; 3) критично оцінити зміни кримінально-правових норм; 4) надати конструктивні рекомендації, які сприятимуть цілісності, ясності і послідовності у кримінально-правовому механізмі.

Аналіз наукової літератури свідчить, що у вітчизняній доктрині виокремлювалися окремі аспекти вдосконалення кримінального права, частина із яких дістала відображення у реформаторській роботі. Вони були предметом аналізу таких учених, як Ю.В. Баулін, В.М. Бурдін, Н.О. Гуторова, М.М. Дмитрук, Л.М. Кривоченко, Н.А. Мирошніченко, В.О. Навроцький, М.І. Панов, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, В.О. Туляков, П.Л. Фріс, М.І. Хавронюк та ін.

Методологічну основу дослідження є система загальнонаукових методів (діалектичного, аналізу та синтезу, інтерпретації, оцінювання) та спеціальних (компаративний, формально-юридичний, критично-правовий, структурно-функціональний).

Основною новелою кримінального законодавства стало запровадження дихотомії, яка передбачає розподіл на злочин

і проступок, що, у свою чергу, узагальнюється «кримінальним правопорушенням». «Кримінальне правопорушення – це передбачене Кримінальним кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення» [2].

Караність, як і у попередній редакції КК України, у законодавчій дефініції не вказується. З одного боку, може здатися, що ігнорування цієї ознаки, пов'язаної насамперед із призначенням покарання і суттєвим обмеженням прав і свобод людини, повинна була дістати відображення в оновленому законодавстві. Адже при її виключенні стирається межа між кримінальними правопорушеннями та іншими правопорушеннями (цивільними, адміністративними тощо). О.М. Бібік зазначає, що «ознака кримінальної караності означає не лише наявність у кримінальному законі санкції за вчинений злочин... а й принципову можливість притягнути особу до кримінальної відповідальності як найбільш репресивного виду державного примусу.. Тобто ознака караності свідчить про те, що діяння заслуговує саме кримінального покарання, а не, наприклад, адміністративного стягнення» [3, с.123]. Однак більш справедливим нам видається підхід Н.Л. Кривоченко: «Караність, будучи потенціалом кримінально-правової репресії, є не самостійною ознакою злочину, а складовою його кримінальної протиправності» [4, с.29-30]. Доповнюють дану тезу П.С.Матишевський та П.П. Андрушко: «Винність і караність є структурними елементами відповідно суспільної небезпечності і протиправності діяння, а тому визнання їх самостійними ознаками злочину не є обов'язковим, хоча і допустимим» [5, с.60].

Усвідомлення суспільної небезпеки кримінального правопорушення неможливе без розуміння кримінально-правової заборони, яка закріплює модель кримінальної поведінки, що визнається протиправною на конкретному етапі розвитку суспільства. Як і ознака караності, протиправність при викладенні дефініції «кримінальне правопорушення» окремо не визначена, однак вона замінила поняття «злочинність». Попри цей факт Міністерство внутрішніх справ України так і залишилося «головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, *протидії злочинності*, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг». Згідно із ст. 20 Закону України «Про Конституційний Суд» однією з підстав припинення повноважень судді є «набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього за вчинення ним *злочину*»; відповідно до п. 6 ст. 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» вона «може звернутися до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування *злочинів*, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених судьями, працівниками апарату суду»; згідно із ст. 49 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком *вчинення злочину* або дисциплінарного проступку». Хоча розділ XVIII КК уже перейменовано на «Кримінальні правопорушення у сфері правосуддя» і санкція ст. 371 КК (позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років або обмеженням волі на строк до трьох років), яка розпочинає розділ, дає зрозуміти, що перед нами — кримінальний проступок, галузеве законодавство, яке забезпечує функціонування органів судової влади, розглядає «проступок» лише у контексті «дисциплінарний», як і багато інших законів.

Стосовно внутрішньої неузгодженості варто також наголосити на змінах у санкції ч. 1 ст. 365-2 КК «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», яка викладена так: «...карається штрафом від двох до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк *до десяти років*», що йде врозрід із ст. 55 КК, яка вказує, що «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як основне покарання на строк від двох до п'яти років або як додаткове покарання на строк від одного до трьох років», або у випадках, передбачених Законом України «Про очищення влади», як додаткове покарання строком до п'яти років. Незро-

зуміло й те, чому лише за цією статтею передбачене позбавлення права строком у 10 років – «привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (ст. 191 КК) передбачає позбавлення такого права у межах дозволеного – до трьох років, «зловживання владою або службовим становищем» (ст. 364 КК) – до трьох років тощо.

Навіть при поверховому огляді Конституції України стає зрозуміло, що Основний Закон держави поки що новели кримінального законодавства не перейняв: «Особа вважається невинуватою у вчиненні *злочину* і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» (ст. 62), «виключно законами України визначаються діяння, які є *злочинами*, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями, та відповідальність за них» (п. 22 ст. 92 Конституції України) тощо.

Наведене вище у доктрині визначається як колізія правового акту (формально-юридичне протиріччя) – об'єктивний у формі різниці й суперечності зв'язок нормативно-регулятивних засобів, який виражає несумісність їх одночасного існування, дієвості і таких, що породжує необхідність вибору моделі поведінки. Така суперечність і відсутність узгодженості у підпорядкуванні викликає наступні проблеми: 1) право за таких умов не може бути визнане універсальним нормативним соціальним регулятором; 2) призводить до деформації правосвідомості як правозастосувачів, так і пересічних громадян; 3) проблеми, які пов'язані як із тлумаченням, так і реалізацією права; 4) ексцеси правового нігілізму.

Зрозуміло, що деякі з окреслених моментів належать до дефектів юридичної техніки, і нескладно буде досягнути єдності у використанні термінів у тій же Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про МВС», замінивши «протидію злочинності» «кримінальною протиправністю». Однак більшість означених аспектів не стосуються адекватного словесного вираження волі законодавця чи простої заміни терміна, а містять суперечність між окремими нормами, частина з яких у законодавчій ієрархії знаходяться на одному рівні. Наведена норма Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачає притягнення до відповідальності за вчинення злочи-

ну і ні слова – про проступок. На практиці це повинно виглядати так: за ст. 372 КК «Притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності» відповідальність судді настає, адже це злочин. А за ст. 367 КК «Службова недбалість» суддя отримує індульгенцію, адже це, на перший погляд, проступок – санкція передбачає як одну із альтернатив штраф від двох *до чотирьох тисяч* неоподатковуваних мінімумів, тоді як верхня межа для проступку передбачена *до трьох тисяч*. Логічно припустити, що за таких умов йдеться про якусь неконкретну градацію від кримінального проступку до нетяжкого злочину. Принагідно зазначимо, що санкція ст. 367 «Службова недбалість», на жаль, далеко не єдина «балансуюча» – у КК таких десятки (ч. 1 ст. 136 «Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані», ст. 145 «Незаконне розголошення лікарської таємниці», ст. 197 «Порушення обов'язків щодо охорони майна», ч. 3 ст. 197-1 «Самовільне будівництво будівель або споруд на самовільно зайнятій земельній ділянці», ч.1 ст.210 «Нецільове використання бюджетних коштів службовою особою...» та багато інших). Причому санкції більшості із цих статей оновилися саме Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень».

Усі ці аспекти мають цілком прикладне значення, пов'язане із питанням судимості. Наприклад, особи, засуджені за вчинення кримінального проступку, після відбуття покарання визнаються такими, що не мають судимості (пункт 2-1 ч.1 ст. 89 КК). Водночас такими, що не мають судимості, визнаються «особи, засуджені за вчинення злочину до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт або арешту, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення (п. 5 ч. 1 ст. 89 КК) та «особи, засуджені за вчинення злочину до обмеження волі, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового кримінального правопорушення (п. 6 ч. 1 ст. 89 КК). Враховуючи той факт, що у Загальній частині Кримінального кодек-

су України не проведено чіткого розмежування кримінальних проступків та злочинів, а основним критерієм розмежування нетяжких злочинів і кримінальних проступків є фактично розмір штрафних санкцій за ці діяння, то і адекватне, однакове застосування цих положень ставиться під сумнів.

Нова редакція КК України надає визначення кримінального проступку як «передбаченого Кримінальним кодексом діяння (дії чи бездіяльності), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі», однак прибирає законодавчу дефініцію поняття «злочин», залишаючи лише класифікацію злочинів, яка у зв'язку із заміною частини злочинів невеликої тяжкості та усіх злочинів середньої тяжкості нетяжкими злочинами, у ч. 3 ст. 12 КК виглядає тепер так: «Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі».

Тобто легальна дефініція одного з основних інститутів кримінального права, завдяки якому галузь і отримала назву («crime» — злочин), більше не визначається у Кримінальному кодексі. Хоча при попередньому обговоренні у КК планувалося ввести так зване формальне поняття злочину: «Злочин — протиправне діяння, що містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом» [6].

Слід зазначити, що у законодавстві країн, де існує поділ на злочин і проступок, різні підходи до питання доцільності розкриття категорії «злочин». Наприклад, у Швейцарії злочин означає «таку поведінку особи, яка приводить до виникнення у держави права застосування покарання до цієї людини» [7]. У Кримінальному кодексі Франції чітко визначення відсутнє і вказуються лише деякі ключові ознаки злочинного діяння і критерії злочину, такі, як ступінь тяжкості, винуватість, віковий ценз тощо. У французькому кримінальному законодавстві, існує чітка трьохступенева класифікація злочинних діянь, яка залежить від їх тяжкості, а не розміру штрафу, як тепер в Україні. Таким чином, в основу диференціації французьким законодавцем покладено матеріальний критерій. Залежно від характеру вчиненого призначається відповідна кримінально-правова санкція. Трьохступеневій класифікації за КК Франції злочин,

проступок, порушення) відповідає своя система покарань: ув'язнення строком не більше 15, 20, 30 років та довічного позбавлення волі за вчинення злочину; виправні покарання – за вчинення проступку та інші покарання (наприклад, поліцейський штраф) за вчинення порушення.

Не можна не звернути увагу й на неузгодженість Загальної і Особливої частин КК України у питанні видів покарань. Перелік видів покарань в оновленій редакції залишився незмінним, тільки тепер види покарань передбачені за кримінальне правопорушення, а не злочин: «до осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі види покарань: 1) штраф; 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6) службові обмеження для військовослужбовців; 7) конфіскація майна; 8) арешт; 9) обмеження волі; 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 11) позбавлення волі на певний строк; 12) довічне позбавлення волі» (ст. 51 КК).

Основна функція системи покарань – встановлення розмірів і видів кримінальних покарань. Вони встановлюються, по-перше, узагальнено – у типових санкціях, які виражають тяжкість кримінального правопорушення через встановлення розміру і виду покарання (ст. 12 КК) та у наведеному переліку ст. 51 КК. По-друге, конкретизовано – у статтях Загальної частини, де характеризується кожний вид покарання і статтях Особливої частини, де конкретизується покарання за кожен вид кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 7 ст. 12 Кримінального кодексу України «ступінь тяжкості кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається, виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин». Така позиція законодавця є недостатньо обґрунтованою, адже позбавлення волі залишається лише за вчинення злочинів, а кримінальне правопорушення як родове поняття включає тепер і кримінальні проступки. *Штраф*, на нашу думку, теж не повинен

опосередковувати ступінь тяжкості кримінального правопорушення: розмір штрафу за злочин у сфері господарської діяльності, наприклад, за ст. 203-2 «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей» (від 10 до 40 н.м.д.г.), і за кримінальний проступок, наприклад, за ст. 195 «Погроза знищення майна» (до 50 н.м.д.г.), є неспівставним. Тому такий підхід є нераціональним, адже стирає межі категорій кримінальних правопорушень. На тлі змін типова санкція втрачає своє значення, оскільки вже не може відповідати ступеню суспільної небезпеки кримінального правопорушення – її штучно підлаштовують під новоутворену класифікацію. Але саме типова санкція повинна бути індикатором визначення ступеня тяжкості, оскільки містить всі варіанти наслідків вчиненого кримінального правопорушення із кількісними показниками. А критеріями поділу кримінальних правопорушень повинні бути давно обговорені й визнані кримінально-правовою наукою ступінь тяжкості діяння та форма вини (умисел чи необережність).

Як слішно наголошувалося у «Зауваженнях до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (які при остаточному прийнятті акта, принаймні у частині змін до кримінального законодавства, до уваги фактично не бралися), «коло злочинів, які доцільно трансформувати у кримінальні проступки, можна буде обґрунтовано визначати лише після ревізії чинного кримінального законодавства, принаймні в частині нормативної оцінки суспільної небезпеки кожного посягання, що має ґрунтуватися на системі чітких критеріїв» [8]. Натомість у чинному КК до кримінальних проступків віднесено деякі злочини, які не можуть бути ними з огляду на ступінь тяжкості та суспільну небезпечність. Так, проступком стало «шахрайство з фінансовими ресурсами», санкція якого теж «розмита» і коливається у розмірі штрафу від однієї до чотирьох тисяч н.м.д.г. (ч. 1 ст. 222 КК). Не зовсім зрозуміло, чому загальна норма ст. 190 КК «Шахрайство» містить як одну із альтернатив санкцію у вигляді штрафу від двох до трьох тисяч, а спеціальна – до чотирьох. Можна припустити, що вищим розміром штрафу сам законодавець визнає необхідність встановлення адекватних

заходів відповідальності за шахрайські дії з фінансовими ресурсами і надання гарантій захисту суб'єктам господарювання. Ст. 223-1 КК «Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів» теж балансує між злочином і проступком із «блукаючою» санкцією: «карається штрафом від однієї тисячі до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». У проекті Закону пропонувалося й ст. 223-2 КК «Порушення порядку ведення реєстру власників іменних цінних паперів» віднести до категорії проступків. Однак санкція «караються штрафом від трьох тисяч до п'яти тисяч н.м.д.г.» дає зрозуміти, що це досі злочин. Основна проблема і «службового підроблення», і «підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів» у тому, що після запровадження усіх змін ці правопорушення будуть розслідуватися у формі дізнання, яке повинно бути закінчене з дня повідомлення особі про підозру протягом 72 годин або 20 діб, якщо підозрюваний не визнає вину або існує необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій або вчинення кримінального проступку неповнолітнім. Одна лише судова-технічна експертиза документів, без якої навряд чи може бути проведене об'єктивне дізнання, згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, встановлюється у межах 10 днів щодо матеріалів з невеликою кількістю об'єктів і нескладних за характером досліджень, максимальний термін експертизи — не повинен перевищувати 3 місяці. Тому якість таких «розслідувань» уже ставиться під сумнів.

Так само не зрозуміло, чому умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК) у разі призначення покарання у вигляді арешту, строком до шести місяців визнається проступком, а призначення такої ж санкції за ч. 2 ст. 185 КК — злочином тільки тому, що в одному серед альтернатив є позбавлення волі, а в іншому — немає. Також можна порівняти ст. 122 КК (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження) і ч. 1 ст. 144 КК (насильницьке донорство) — у разі призначення, до прикладу, виправних робіт, тілесне ушкодження буде визнаватися злочином, а насильницьке донорство — ні. Наскільки можливо визнавати проступками діяння, що мають насильницький характер — питання уже риторичне, оскільки жодної системи критеріїв відбору і віднесення

певних у минулому злочинів до проступків не існувало, а реформаторська робота звелася до гасла: «Це... і це – не варте бути злочином». У цьому контексті ще більш гостро постає питання необхідності врахування матеріального критерію – закріплену класифікацію злочинів за ступенем їх суспільної небезпеки (злочини нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі), який відображає ступінь небезпечності кримінальних правопорушень, охоронюваних кримінальним законом, як це й було у Кримінальному кодексі України до змін. Наразі лише формальний критерій (певний вид і розмір покарання) відображає тяжкість конкретної групи (категорії) злочинів. Наявність у законі не тільки матеріального, а й формального критеріїв пояснюється тим, що саме покарання, передбачене у санкції конкретної статті Кримінального кодексу України, є тією мірою, яка найбільш повно виражає ступінь суспільної небезпечності злочинів, дає змогу розмежувати їх за тяжкістю і визначити їх різні правові наслідки. Це ж дозволяє об'єднати в одну категорію близькі за ступенем суспільної небезпечності злочини і визначити типову санкцію – вид і розмір покарання, що є показником для певної групи злочинів, які належать до однієї категорії [9]. Суворість покарання не повинна змінювати вид кримінального правопорушення.

Кримінально-правова реформа неможлива без: 1) приведення до єдиної системи ознак усіх складів злочинів; 2) визначення їх суспільної небезпеки; 3) розподілу за ступенем тяжкості – саме воно повинно бути мірилом для оцінки класифікації кримінальних правопорушень; і лише тоді – 4) остаточний розподіл кримінальних правопорушень на злочини й проступки.

Не є зрозумілим і призначення покарання при повторному вчиненні й сукупності злочинів. Відповідно до ч. 1 ст. 32 КК повторністю кримінальних правопорушень визнається вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу. З урахуванням змін до ч. 3 ст. 32 КК цієї ж статті «вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями цього Кодексу, визнається повторним лише у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу». Чи буде вчинення злочину і проступку або проступку і злочину створювати повторність кримінальних пра-

випорушень? Очевидно, повторність проступку і повторність злочину повинні мати самостійне значення.

Зміни, які стосуються ст. 70 КК «Призначення покарання за сукупністю злочинів» і ст. 71 КК «Призначення покарання за сукупністю вироків» Кримінального кодексу України, обмежилися заміною «злочину» на «кримінальне правопорушення» і питання призначення покарання як за сукупністю правопорушень, так і за сукупністю вироків особі, *яка вчинила злочин і проступок*, залишилося відкритим А між тим питання особливо актуалізується тепер, коли особа може притягатися до відповідальності за статтею, одна частина якої – проступок, а інша – злочин.

У ч. 1 ст. 70 КК зазначено, що «при сукупності кримінальних правопорушень, суд, призначивши покарання (основне і додаткове) за кожне кримінальне правопорушення окремо, визначає остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань». Однак, на нашу думку, алгоритм призначення покарання за злочин і проступок повинен бути уточнений у КК. Покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і вироків повинно призначатися, виходячи з наступного: 1) чи вчинено злочин і проступок послідовно чи одночасно; 2) пов'язані між собою ці два кримінальні правопорушення чи ні.

Отже, сама ідея реформування кримінального законодавства видається вдалою, адже традиційні для нього функції (загальної і спеціальної профілактики, превентивна, захисна) зберігаються і доповнюються запобіганням небажаним результатам покарання, таким як виведення правопорушника із нормального життя, запобігання надмірному соціальному контролю і беззмистовним позбавленням волі за ті правопорушення, де вистачило б штрафу чи виправних робіт. Однак мети захисту законних інтересів з урахуванням ефективності кримінальної політики і прагнення більш широкого застосування «амбулаторного» лікування правопорушника на волі поки що не досягнуто через недосконалість законодавчої бази.

По-перше, необхідно в цілому відзначити незавершеність кримінально-правової реформи, вона проявляється як у непов-

ному формуванні нормативно-правової бази, неузгодженості нової редакції КК України із Конституцією, з іншими законами, підзаконними актами й суперечностями, які містяться у нормах самого КК. Ллюзорна «непогрішність» офіційного права у процесі навіть поверхового вивчення дає змогу виявити деструктивні розбіжності й розбалансованість. Цей законодавчий дисбаланс має суб'єктивні причини, адже законодавство – результат свідомої діяльності. Вирішення питання правової колізії повинно відбуватися системно. Введення принципово нових утворень вимагає інтенсивної правотворчості, а не формального перейменування і некритичного запозичення не лише термінології, а й цілих інститутів, які існують у європейських країнах, усупереч принципам наступності та спадкоємності права. Створений продукт реформаторської роботи має різко виражену дефектність.

По-друге, проблема застосування прийнятих змін. Бажання швидких реформ призвело до зниження якості інструментів, за допомогою яких вони проводяться. Кримінальний кодекс – не мораліст у сухих параграфах, а живе законодавство, і сьогодні воно виглядає позбавленим логіки і визначеності. За таких умов правозастосувачі змушені або ігнорувати усі приписи закону (наприклад, у випадку строків розгляду певних проступків), або свавільно і безсистемно їх застосовувати.

По-третє, важлива класифікація покарань за ступенем їх суворості. Це одна з основних ознак, яка відрізняє кримінально-протиправне діяння від інших правопорушень (адміністративних, цивільних тощо). Саме ступінь тяжкості дає змогу шляхом типової санкції провести розмежування діянь різного рівня суспільної небезпеки і, як наслідок, встановити різний за негативним впливом на винного набір кримінально-правових наслідків. Поки що ми маємо певну неузгодженість на усіх рівнях системи покарань, а її ефективна і перевірена часом робота поставлена під сумнів. Кардинальні й необґрунтовані зміни призвели до втрати її стабільності, що, як наслідок, матиме суперечливу практику застосування.

По-четверте, численні, у минулому невеликої та середньої тяжкості, злочини тепер визнаються проступками. Щодо фундаментальних засад кримінального права це визнання відбулося

без виокремлення адекватних кваліфікаційних критеріїв, теоретичної побудови у вигляді кримінально-правової доктрини.

По-п'яте, чітке розмежування кримінальних проступків та злочинів у Кримінальному кодексі України не проведено. Тому спроба поділу кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини міститиме надмірну дискрецію правозастосувачів. А між тим віднесення того чи іншого кримінального правопорушення до певної категорії тягне широкий спектр кримінально-правових наслідків, що забезпечує диференціацію кримінальної відповідальності й індивідуалізацію покарання. Помилка у законодавчій оцінці суспільної небезпеки злочинів може виявлятися у встановленні неадекватної типової міри покарання – менш суворої або більш суворої, ніж необхідно у кожному конкретному випадку.

Підхід, обраний законодавцем, – недостатньо продуманий, без врахування загальних принципів криміналізації діянь. Він неминує тягне за собою суперечливість системи, а відтак – низьку ефективність застосування закону і труднощі у правозастосовній практиці.

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. Ст. 71. 2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. (у ред. від 12.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. 3. Бибик О.Н. Наказуемость как признак преступления. *Вестник Омского университета*. Сер. «Право». 2008. № 2 (15). С. 123-126. 4. Кривоченко Л. М. Класифікація злочинів за ступенем тяжкості у Кримінальному кодексі України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 120 с. 5. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / заред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 528 с. 6. Мамченко Н. Чи треба в новій редакції Кримінального кодексу визначити поняття злочину? *Судебно-юридическая газета*. 2019. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/150934-chi-treba-v-noviy-redaktsiyi-kriminalnogo-kodeksu-viznachati-ponyattya-zlochinu>. 7. Кримінальний кодекс Швейцарії: 21 грудня 1937 р. (у редакції станом на 1 липня 2020 р.). URL: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370083/index.html>. 8. Зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2617-19>. 9. Висновок на проект Закону

України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2617-19>.

References

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 2 листопада 2018 р. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2019. № 17. Ст. 71. 2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. (у ред. від 12.09.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. 3. Bybyk O.N. Nakazuemost kak pryznak prestupleniya. *Vestnyk Omskogo unyversyteta*. Ser. «Pravo». 2008. № 2 (15). S. 123-126. 4. Kryvochenko L. M. Klasyfikatsiia zlochyniv za stupenem tiazhkosti u Kryminalnomu kodeksi Ukrainy: monohrafiia. Kyiv: Yurinkom Inter, 2010. 120 s. 5. Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna: pidruchnyk / za red. P. S. Matyshevskoho, P. P. Andrushka, S. D. Shapchenka. Kyiv: Yurinkom Inter, 2002. 528 s. 6. Mamchenko N. Chy treba v novii redaktsii Kryminalnogo kodeksu vyznachaty poniattia zlochynu? *Sudebno-yurydycheskaia hazeta*. 2019. URL: Rezhym dostupu: <https://sud.ua/ru/news/publication/150934-chi-treba-v-noviy-redaktsiyi-kriminalnogo-kodeksu-vyznachaty-ponyattya-zlochinu>. 7. Kryminalnyi kodeks Shveitsarii: 21 hrudnia 1937 r. (u redaktsii stanom na 1 lypnia 2020 r.). URL: <https://www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19370083/index.html>. 8. Zauvazhennia do proektu Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproschennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2617-19>. 9. Vysnovok na proekt Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproschennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2617-19>.

Basaliuk Natalia. Constructive and destructive in criminal law reform

The article is devoted to the updating of the criminal law system that occurred as result of the entry into legal force of the Law of Ukraine “About amending of certain legislative acts on simplifying the pre-trial investigation of certain categories of criminal offences” on 01.07.2020. Understanding the results of this reform made it possible for the author to identify a number of problematic aspects, including incompleteness, inaccuracy and contradictory of these changes.

Searches of the optimal model of criminal law system with the obligable borrowing of humanism ideas led to the emergence of a new concept in the Criminal Code of Ukraine – criminal offence. Changing the essence of the concept of criminal legislation, which is based on a qualitatively new approach, guidelines and values, requires legal justification and post factum criticism, as almost all legislative changes were made without proper methodological development and theoretical basis.

Expectations of the law society for a positive modernization of criminal law have not yet been met – in some cases, modernized criminal law provisions look like an unsuccessful copy of the legislation of European countries. As results, it is possible to note some crisis of criminal law due to mentioned legislative imperfections. Meanwhile, the high quality of criminal legislation is not only the key to the lack of excessive discretion among law enforcements and indicator of consistent and systematic work of legislators, but also one of indicators of democratic country. Therefore, the author hopes that all the shortcomings (which not only solve the problems of legislative regulations, but also gave rise to new ones) will be resolved in the nearest future.

Key words: criminal law reform, criminal offense, crime, misdemeanor, sanction.